

УДК 351.75

ВЛАСЕНКО І. В.,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри тактичної та

спеціальної фізичної підготовки факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7752-6068>

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ОБСТАНОВКИ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ЗА СКАНДИНАВСЬКОЮ МОДЕЛЛЮ

В роботі розглянута оцінка обстановки, як одна зі складових організації охорони публічного порядку. Розроблені та надані пропозиції щодо удосконалення барометру стану обстановки та рівнів оцінки загрози, визначені їх ознаки. Надані рекомендації щодо дій бронзових керівників при ускладненні оперативної обстановки за новою методикою.

Ключові слова: Національна поліція, охорона публічного порядку, оцінка обстановки, ризик, Скандинавська модель.

Реформування правоохоронної системи України, яка розпочалася у 2015 році, охопило іще один напрямок, охорону публічного порядку. Наказ МВС України № 706 від 23 серпня 2018 «Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів» затвердив новий підхід до попередження правопорушень та порядку несення служби підрозділами Національної поліції на масових заходах.

Масові заворушення, які відбулися 14-16 червня 2001 року у шведському місті Гетеборг, де

проходив саміт ЄС, назвали «Гетеборською битвою». В результаті зіткнень 12 - 25 тисячного натовпу антиглобалістів з поліцією центральна частина міста була серйозно пошкоджена, ситуація під час протесту вийшла з-під контролю, і поліція відкрила вогонь по протестуючим. Поранення отримали 90 демонстрантів і 56 поліцейських.

Доречно вказати кількісні показники травматизму правоохоронців під час аналогічних дій в Україні. У 2017 році глава Національної поліції України Сергій Князев повідомив, що протягом року в Україні відбулося 72 тис. масових заходів, в яких взяли участь 28 млн. громадян, з них при більш ніж 700 заходах відбувалися зіткнення, під час яких постраждали, як учасники масових заходів, так і поліцейські. За рік при забезпеченні громадського порядку було травмовано 1443 співробітника Національної поліції і Національної гвардії України, які отримали травми різних ступенів тяжкості.

В світі давно розглядалися питання підтримання правопорядку на масових заходах, накопичувався досвід. Вчені та правоохоронці Швеції та Данії розробили та запропонували нову систему підтримки правопорядку, яка отримала назву «Скандинавська модель». За основу були взяті дослідження англійських психологів, які вивели вдосконалену модель поведінки натовпу під впливом соціальної ідентичності. Зазначена модель поліцейських дій дозволяє зменшити прояви насильства (з обох сторін) під час масових заходів та передбачає застосування проактивного підходу, спрямованого на реалізацію демократичних принципів у діяльності поліції, забезпечення прав і свобод громадян.

Основні складові охорони публічного порядку:

- планування заходів;
- збір інформації;
- оцінка обстановки;
- керування підрозділами, службами та групами зведеного загону;
- розрахунок сил та засобів;
- організація несення служби;
- розміщення сил та засобів;
- взаємодія підрозділів та служб;
- дії сил правопорядку у різних ситуаціях.

Нами розглянута одна складова: оцінка обстановки. В результаті оцінки останки визначаються та корегуються усі складові охорони публічного порядку. Тобто значення якісної оцінки обстановки не можливо не перебільшити. До основних призначень оцінки обстановки відносяться:

- розрахунок сил та засобів;
- визначення переліку адекватних дій;
- застосування сили, спеціальних засобів та зброї;
- планування заходів.

Для визначення переліку адекватних дій сил правопорядку необхідно провести якісну оцінку обстановки. Доцільно передбачити що порядок оцінки обстановки для «Скандинавської моделі» повинен мати особливості та відмінності від існуючої системи. З метою попередження можливих правопорушень з боку учасників масових заходів та подальшого адекватного реагування сил правопорядку, пропонується впровадження реєстрації зовнішніх ознак початку можливих правопорушень. Зовнішні ознаки фіксуються (командирами, особовим складом спостереження та розвідки). Ці ознаки дають можливість підготовувати особовий склад НП до подальших дій та послідовно проводити певні тактичні дії силами підрозділів правоохоронних органів. Нами сформовано перелік зовнішніх ознак початку можливих правопорушень (далі Перелік), який складається з 20 пунктів.

Зовнішні ознаки початку можливого правопорушення:

- поява організованих та відокремлених від основного масиву людей груп осіб;
- поява осіб, які були раніше зафіксовані, як організатори або активні учасники правопорушень;
- поява людей споряджених засобами захисту (шоломи, печатки, бронежилети, протигази, щити, щитки на руках та ногах) та з предметами, які можуть використовувати як зброю (палиці, смолоскипи, пруті, цівки);
- поява людей які скривають обличчя (хустина, баф, балаклава, маски);

- провокування та відволікання правоохоронців;
- погрози направлені на працівників поліції та інші групи осіб, які знаходяться у районі проведення масових заходів;
- зміна риторики скупчення людей, поява екстремістських закликів, плакатів, прапорів;
- різка зміна напрямку пересування скупчення людей;
- визначення осіб, які здійснюють командування у натовпі для групи осіб;
- збільшення кількості осіб, які знаходяться у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння;
- руйнування малих конструкцій та початок спорудження перешкод та барикад;
- прибуття організованих груп осіб на транспортних засобах до місця проведення масових заходів;
- активізація дій та виступів лідерів громадської думки з підбурюванням до протиправних дій натовпу;
- формування у певній області місця проведення масових заходів груп осіб (жінок, дітей, інвалідів) і наступне пересування цих груп;
- початок скупчення біля правоохоронців щільної групи учасників масових заходів;
- значне перевищення заявленої кількості учасників масових заходів;
- поодинокі бійки (хуліганські прояви) у середині скупчення громадян;
- створення бойових шиків учасниками масових заходів (клин, колона, кулак, лінія);
- травмування за будь яких причин хоча б одного працівника поліції;
- попередження про подальші протиправні дії з боку учасників масових заходів (по телефону, учасниками заходів).

Загальна обстановка на місці проведення масових заходів постійно змінюється, може мати динамічний характер і командир може пропустити деякі моменти, не приділити достатньої уваги деяким процесам. Таким чином, у разі різкої зміни оперативної обстановки готовність до адекватних дій підрозділів правопорядку знижується або унеможливується. Перелік дає можливість попередити зниження боєздатності, проводити профілактичні тактичні дії по запобіганню зниження боєготовності підрозділів НП. Для цього пропонується порядок реагування при встановленні зовнішніх ознак початку можливих правопорушень. Пункти переліку можуть виконуватися у будь якому порядку, фіксується загальна кількість ознак, які одночасно спостерігаються за короткий термін.

Таблиця 1. Реагування на зовнішні ознаки початку можливого правопорушення (бронзовий командир).

Умови	Дії
при виконанні 1 - 2 пунктів Переліку	Посилення уваги
при виконанні 3 - 5 пунктів з Переліку	Доповісти срібному командирі. Привести резерв у готовність
при виконанні 6 - 8 пунктів з Переліку	Посилити бойові шиківання. Резерв розмістити ближче. Поліцію діалогу попередити про погіршення ситуації
при виконанні 9 - 11 пунктів з Переліку	Привести у готовність поліцію особливого призначення (шоломи не одягаються, щити відсутні)
при виконанні 12 - 14 пунктів з Переліку	Доповісти срібному командирі. Поліцію особливого призначення розмістити на другій лінії шиківання (шоломи одягнуті, щити відсутні). Попередити учасників заходів про відповідальність за порушення порядку та напад на працівників поліції.
при виконанні більш 15 пунктів з Переліку	Доповісти срібному командирі. Поліцію діалогу вивести з натовпу на першу лінію шиківання. Екстремальні служби підвести ближче до місця, де ускладнюється оперативна ситуація.

Для отримання швидкої оцінки обстановки пропонується впровадження барометру стану. Барометр стану ситуації вказує на загальний стан обстановки, яка склалася у певний час у певному місці. Це простий та оперативний спосіб визначення та оцінки обстановки. Барометр стану поділяється на чотири рівня: зелений (нормальний стан), жовтий (невизначений стан), помаранчевий (не стабільний стан) і червоний (небезпечний стан). З метою більш ефективної підготовки до появи можливої небезпечної ситуації пропонується поділити центральну частину барометру на невизначений стан (жовтий) і не стабільний стан (помаранчевий). Це дає можливість визначити динаміку зміни стану обстановки та приготуватися до подальших дій у разі ускладнення оперативної обстановки (виникнення небезпечного стану).

Рисунок 1. Барометр стану обстановки (рівні).

Барометр стану визначається при отриманні інформації у певному місці, у певний час відповідальною особою (золотим, срібним та бронзовим командиром) і може стосуватися масового заходу загалом та певних ділянок району, де відбуваються масові заходи. Барометр стану на певних ділянках може бути різних розмірів та масштабів, наприклад, стан біля входу в адміністративну будівлю, стан на перехресті доріг, стан на вході до станції метрополітену тощо. Повідомлення про зміну кольору стану обстановки у бік погіршення ситуації повинно доповнюватися інформацією про складові ситуації, які стали причиною зміни кольору стану, наприклад, бійка між двома громадянами переросла у масову бійку, пересування колони учасників масових заходів з рівномірного темпу змінилася на панічні рухи у різні напрямки і появу постраждалих, тощо.

Повідомлення «Зелений». Нормальний стан (зелений колір) характеризується загальною спокійною обстановкою, відсутністю причин можливого миттєвого погіршення обстановки та повною керованістю процесу.

Повідомлення «Жовтий». Невизначений стан (жовтий колір) характеризується обстановкою, яка почала змінюватися або може змінюватися під дією певних чинників але загальна обстановка керована і спокійна. Цей рівень має певні особливості:

1. Зростає загальна напруга але ніяких зовнішніх ознак погіршення ситуації немає.
2. Ситуація не значно погіршується, а потім відразу нормалізується.
3. Чинники, які здатні погіршити ситуацію знаходяться на певній відстані та не прийняли загрозливий характер.
4. Учасники масових заходів або до них наближаються чинники, які можуть призвести до ескалації ситуації.

Повідомлення «Помаранчевий». Не стабільний стан, який передує небезпечному стану. Цей стан є проміжний між «Жовтим» та «Червоним» і додатково вказує на динаміку до погіршення загального стану. Рівень «Помаранчевий» може бути дуже коротким але він дає змогу підготуватися правоохоронцям до подальшого погіршення обстановки з можливим використанням сили. Цей рівень має певні особливості:

1. Ситуація погіршується, а потім нормалізується декілька разів, причому амплітуда погіршення збільшується.
2. Джерела небезпеки знаходяться поруч або навкруги і ситуація на масових заходах стає нестабільною.

Повідомлення «Червоний». Небезпечний стан характеризується стійким погіршенням ситуації з одночасним зниженням рівня безпеки учасників масових заходів. Цей стан супроводжується порушенням правопорядку, розростанням конфлікту між групами осіб, бійками та руйнуванням матеріальних цінностей на певній території, використанням елементів, які здатні травмувати, виникненням паніки або безладдя, значна частина учасників масових заходів задіяна у ескалації насильства.

Другим якісним показником оцінки обстановки є оцінка загрози. Оцінка загрози характеризує вірогідність виникнення надзвичайних подій при наявності небезпечних чинників. Ризик виникнення надзвичайних подій залежить від переліку небезпек та рівня впливу їх на

життя та здоров'я людини, а також можливість потрапляння під їх дію людей. Оцінка загрози поділяється на 5 рівнів. Оцінка загрози проводиться перед і під час проведення масових заходів.

Таблиця 2. Характеристики рівнів оцінки загрози.

Рівень	Вимоги
1	Відсутність загрози
2	Поодинокі напади на працівників поліції
3	Напади на поліцейських мають масовий характер
4	Напади на поліцейських мають масовий характер з використанням предметів, пальних та токсичних речовин
5	Велика кількість постраждалих, неможливість протидіяти порушенням порядку

Для об'єктивної характеристики обстановки передбачається використовувати обидві складові (барометр стану та оцінка загрози). Наприклад, «Зелений - 1», «Червоний - 4». Співвідношення барометру стану та оцінки загрози дає можливість більш точно характеризувати ситуацію, яка склалася. Для спрощення використання обох показників оцінки обстановки пропонується їх співвідношення розглянути у вигляді таблиці. Таблиця можливого співвідношення двох критеріїв наведені в таблиці 3.

Таблиця 3. Співвідношення барометру стану та оцінки загрози.

Барометр стану				
Оцінка загрози				
1	+	+	-	-
2	-	+	+	-
3	-	-	+	+
4	-	-	+	+
5	-	-	-	+

Для отримання об'єктивної картини на місці проведення масових заходів після отримання обох показників оцінки обстановки проводиться уточнення, що і яким чином впливає на погіршення ситуації загалом і на окремій ділянці окремо, у певний час. Наприклад, повідомлення «Помаранчевий - 4»: група осіб вибігла на майдан, де відбувалися мітинг та використала металеві палиці проти учасників масових заходів, почалася бійка. Працівники поліції відразу відреагували, патрульні поліцейські намагаються відокремити групу нападників від учасників масових заходів і припинити бійку. Правопорушники скоїли напад на працівників поліції.

Висновки. Розробка нових методів, методик та способів протидії порушенням публічного порядку на масових заходах у розрізі запровадженої у 2018 році Скандинавської моделі в Україні є одним з основних завдань науковців МВС України. Адаптування Скандинавської моделі до українського законодавства та суспільного буття необхідно для підвищення ефективності правоохоронної діяльності в Україні загалом. Дослідження саме оцінки обстановки дозволяє ліквідувати можливі подальші помилки у наступних діях правоохоронців.

Список бібліографічних посилань

1. Власенко І. В., Шевченко Т. В., Коваленко І. М. Аналіз тактики та порядку дій сил правопорядку при забезпеченні публічної безпеки за «Скандинавською моделлю» // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. Харків, 2020. С. 167–173.

2. Власенко І. В. «Скандинавська модель» та її адаптація для використання в Україні // Участь правоохоронних органів та військових формувань держави у забезпеченні безпеки України : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. кафедри тактики командно-штабного

факультету Національної академії Національної гвардії України (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків, 2019. С. 8–10.

3. Власенко І. В. Оцінка ризику правоохоронців при ліквідації масових заворушень // Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України : зб. тез доп. VIII наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2017 р). Харків, 2017. – С. 10–13.

Отримано 31.03.2021

